

MASS-MEDIA, MEDIATOR AL COMUNICĂRII INTERCULTURALE ÎN EPOCA GLOBALIZĂRII

Ludmila LAZĂR

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

The media exert a great influence, not only on what we believe, but equally on the way we act, so the social responsibility in this area is extremely high. Elucidating the intercultural issues represents a challenge for actual media. On the one hand, existing ethical norms, increasing ethical requirements in journalism, on the other hand the necessity of marketing media products creates situations where media hardly deals with its role of mediator in intercultural communication. Starting from the specificities of intercultural communication in the Republic of Moldova, we tried to identify the modalities of media coverage of this phenomenon in both successful experiences and existing deficiencies in order to elucidate its role in optimizing communicational processes in the society.

Key words: *intercultural communication, mass-media, conflict mediation.*

Les médias exercent une grande influence, non seulement sur ce que nous croyons, mais aussi sur la façon dont nous agissons, de sorte que la responsabilité sociale dans ce domaine est extrêmement élevé. Éclaircir les questions interculturelles représente un défi pour les médias réels. D'une part, les normes éthiques existantes, l'augmentation des exigences éthiques du journalisme, d'autre part la nécessité de produits médiatiques de marketing créent des situations où les médias ne réussissent pas à jouer leur rôle de médiateur dans la communication interculturelle. A partir des spécificités de la communication interculturelle dans la République de Moldova, nous avons essayé de définir les modalités de la couverture médiatique de ce phénomène dans les deux expériences réussies et les lacunes existantes afin d'éclaircir son rôle dans l'optimisation des processus communicationnels dans la société.

Mots-clés : *la communication interculturelle, les médias de masse, la médiation des conflits.*

Fiindu-i atribuită calitatea de „centru vital al vieții publice”, mass-media joacă un rol crucial în societatea actuală, devenind o putere crescândă și indispensabilă ce exercită o influență puternică asupra segmentelor societății. Comunicarea interculturală reprezintă o provocare a epocii globalizării, iar reflectarea ei în mass-media comportă riscuri și o responsabilitate socială sporită. Pe de o parte normele deontologice existente, creșterea cerințelor de ordin etic în jurnalism, iar pe de altă parte necesitatea comercializării produselor media creează situații în care presa cu greu face față rolului său de mediator în comunicarea interculturală.

Sintagma mass-media conține cuvântul latin *media*, pluralul substantivului *medium* (intermediar, transmitător, mijloc, mediu – fizic sau spiritist). În sensul cel mai răspândit, prin “**medium**” înțelegem canalul prin care mesajul parcurge distanța dintre emițător și receptor sau chiar distanța dintre sursă și destinatar. Astfel rolul de intermediar sau **mediator** al comunicării sociale este un rol intrinsec al mass-mediei. Acesta este un termen care **definește mass-media** și presupune crearea unui spațiu simbolic în care sensurile sunt comunicate dincolo de constrângerile comunicării „face-to-face” și care devin importante pentru desfășurarea vieții publice, instituționale și private.

Medierea prezintă procesul dialectic în care mass-mediile instituționalizate sunt implicate în circulația generală a simbolurilor în viața socială. După Roger Silverstone medierea se referă la ceea ce face mass-media și la ceea ce facem cu mass-media. Această definiție implică în procesul de mediere atât producătorii, cât și consumatorii de produse media. Cititorii, telespectatorii și alte segmente de public fac parte din acest proces de mediere, deoarece aceștia sunt receptivi, fiind influențați de ceea ce văd și aud pe multitudinea de ecrane și boxe. (Silverstone 57)

În termeni convenționali, medierea se referă la procesul de soluționare alternativă a litigiilor în care o parte neutră contribuie la negocierea unui acord între cele două părți aflate în litigiu. În medierea ce ține de mass-media, rolul de „terță” parte este un concept-cheie, care explică rolul presei în comunicarea interculturală. Desigur, în calitatea sa de instituție comercială presa are de câștigat de pe urma reflectării conflictelor și mai degrabă ar contribui la menținerea și escaladarea lor decât la pacificare. În goana după audimat, după cum menționează Pierre Bourdieu în tratatul său *Despre televiziune*, mass-media face concesii zi de zi unei viziuni înguste și îngust-naționale asupra politicii, prin tratamentul rezervat autorilor unor discursuri și acte xenofobe și rasiste”. (6) Exploziile de xenofobie și naționalism care au putut fi observate în Turcia și Grecia, dar și în fosta Iugoslavie, în Franța și aiurea rezidă tocmai în posibilitățile de exploatare la maximum a pasiunilor primare puse la dispoziție de către mijloacele moderne de comunicare. (*ibidem*: 7) Așa s-a întâmplat, de exemplu, în anii 1987-1991 în Republica Moldova, când mass-media a contribuit la polarizarea comportamentului cetățenilor după criteriile etnice. O parte din cetățeni, copleșiți de oferirea posibilității de a-și exprima liber opiniile înăbușite pe parcursul anilor, a reacționat foarte emoțional la refuzul și impedimentele ridicate în fața cerințelor firești de oficializare a limbii lor natale. O altă parte a cetățenilor a extrapolat intențiile primei categorii dincolo de limite, după care fobiile au generat agresivitate reciprocă. Astfel, urmând logica bazată pe principiul acțiune – reacție, s-a atins o stare avansată a unui conflict interetnic, care a degenerat în acțiunile violente ale războiului transnistrean. (Boțan 3)

Totuși jurnalismul are exemple benefice de experiențe inedite în medierea și rezolvarea unor litigii serioase cu dimensiune interculturală bine pronunțată. Pe 14 noiembrie 1977, prezentatorul de știri de la CBS Walter Cronkite a operat interviuri separate cu Președintele egiptean Anvar Sadat și premierul israelian Menachem Begin, care au condus în mod direct la vizita istorică a lui Sadat la Ierusalim. În 1985, Ted Koppel a găzduit prima conversație formală între reprezentanții Congresului Național African și susținătorii sistemului de apartheid din Africa de Sud într-o serie de emisiuni Nightline la postul ABC. Aceste cazuri emblematic servesc drept exemplu pentru jurnalismul contemporan, în condițiile când responsabilitatea socială a mass-mediei este în creștere.

Potențialul pacificator al jurnalismului, capacitatea lui de facilitare a comunicării interculturale au fost puse în valoare în anul 2001 în Declarația universală UNESCO privind Diversitatea Culturală, precum și în Convenția din 2005 asupra protecției și promovării diversității expresiilor culturale. Noua paradigmă a dialogului dintre civilizații a condus la apariția unei agende globale, în care comunicarea a devenit un principiu superior în relațiile între civilizații, culturi și popoare.

Utilizarea informației și comunicării este esențială pentru a asigura spațiu diferitor culturi de a se exprima liber, în conformitate cu propriile norme, este

critică în promovarea înțelegerii reciproce între popoare și între culturi. Mass-media au capacitatea de a facilita dialogul intercultural. Putem considera aceasta o nouă funcție a mass-mediei. Contestând atitudinile comune și percepțiile preconcepute cu privire la numeroși „ceilalți” în lumea noastră, mass-media poate depăși imaginile prestabilite și îndepărta ignoranța care dau naștere neîncrederii și suspiciunii, promovând astfel toleranța și acceptarea diferențelor și valorificând diversitatea ca sursă de înțelegere. Desigur, diversitatea poate fi o sursă de divizare, intoleranță și violență chiar, dar mass-media liberă, pluralistă și profesionistă oferă spațiu pentru negocierea non-violentă a acestor diferențe. Prin punerea în scenă a dialogului public la care iau parte diversele grupuri de interese, mass-media trebuie să joace și un rol direct în căutarea unor domenii de înțelegere și compromis. (Curran 142)

Riscurile comunicării interculturale în mass-media sunt în mare parte legate de respectarea uneia dintre libertățile fundamentale ale omului – dreptul la libera exprimare. Una dintre principalele dificultăți în promovarea libertății de exprimare, și un obstacol de multe ori întâlnit în calea toleranței și înțelegerii, este tensiunea care se creează atunci când o expresie ofensează sau contestă cultura sau identitatea altuia. Cazul „caricaturilor daneze” (2005) este un exemplu și o sursă de numeroase dezbateri asupra acestui tip de tensiune. În septembrie 2012 revista franceză de satiră Charlie Hebdo publică caricaturi, reprezentându-l pe Profetul Mahomed, provocând un val de proteste în lumea arabă.

Desigur, susținerea libertății de exprimare într-un spirit de respect reciproc și a înțelegerii reciproce solicita la rândul său respect reciproc pentru diversitatea culturală, convingerile religioase și simboluri religioase. Astfel, mass-media poate accentua diferențele sau contribuie la o cunoaștere mai bună a celuilalt, a istoriei sale pentru a îmbunătăți comunicarea interculturală.

Jurnalismul canadian Ross Howard consideră că medierea conflictelor reprezintă o extensie a funcțiilor jurnalismului contemporan. Acesta funcționează ca un canal de comunicare care contracarează percepțiilor greșite, analizează conflictul, identifică interesele, elimină neîncrederea *etc.* Jurnalismul urmărește în acest caz standardele internaționale de etică, cum ar fi acuratețea, imparțialitatea sau echilibrul, și responsabilitatea socială. (3-4)

Potențialul de mediere al comunicării interculturale a mass-media poate fi valorificat prin diverse metode, pe care am încercat să le identificăm.

- *Facilitarea medierii prin intervenția neutră și interviuarea separată a părților, acestea primind informația odată cu distribuirea ei către publicul larg.*

- *Prin ascultarea părților, asigurând link-ul dintre părțile opuse și oferindu-le ocazia de a se vedea nu ca forțe malefice, ci ca actori cu strategii proprii și contribuind, de regulă, la un comportament civilizată în comunicare. Astfel jurnalistul este involuntar atras în rolul de mediator, fiind un câine de pază al integrității procesului de comunicare. Putem urmări la posturile de televiziune din Republica Moldova – de exemplu Jurnal TV, Publika TV – invitați care reprezintă minorități naționale și religioase, care își expun pozițiile asigurându-li-se libertatea de expresie.)*

- *Aranjarea condițiilor favorabile comunicării. Medierea necesită un timp și loc care să conducă la comunicare eficientă. Regula standard este de a oferi fiecărei părți un loc egal în studio și pe ecran, iar*

mediatorul (jurnalistul) să fie echidistant față de actorii comunicării. Talk-show-urile de la posturile de televiziune din Republica Moldova în mare măsură respectă această regulă, de exemplu, emisiunile Fabrica (postul TV Publika), În Oglindă (postul Eu TV, Triunghi (postul ALT TV), Replica (postul Prime TV). Totodată, în emisiunea Buna Seara de la postul public de televiziune Moldova1 invitații sunt așezați în fotolii, dar totodată este asigurată și o canapea pentru invitați speciali sau experți. Uneori asistăm la discuții dintre reprezentanți ai diferitor partide, grupuri sociale cu viziuni contradictorii, când unii din ei sunt instalați pe canapea, iar emisiunile degenerază în schimburi violente de replici.

• *Jurnaliștii creează condiții propice pentru promovarea participării și comunicării. Televiziunea poate crea condiții pentru dialog prin teleconferințe, intervenții telefonice etc. chiar și atunci când fizic el este imposibil. Aceeași abilitate de a oferi spații sigure și echitabile pentru orice număr de participanți la dezbateri prin plasarea lor pe paginile unui ziar sau în timpi de antenă a unei emisiuni de știri o are presa scrisă și radioul. Mass-media creează punți de comunicare chiar atunci când medierea propriu-zisă și contactele oficiale devin imposibile.*

• *O problemă esențială în realizarea funcției de mediere a mass-mediei este definirea în termeni neutri a comunicării interculturale. Aceasta se referă la titlurile materialelor jurnalistice în presa scrisă, precum și în emisiunile de știri etc. Analiza de conținut a 5 ziare de referință din Republica Moldova din lunile august-septembrie 2012 denotă că o parte din articolele cu tematică interculturală poartă un caracter conflictual, fiind vehiculate stereotipuri și prejudecăți cu caracter etnic, titlurile fiind sugestive: *Nastuplenie storonnicov vozroșdenia natsizma – Nezavisimaia Moldova (12 octombrie 2012); Hoteat li russkie voinî? – Timpul (9 octombrie 2012); Russkie i țigane soșlisi stenca na stencu – Komsomolisciaia Pravda v Moldove (19 august 2012); Rusofilia lovește omenia – Jurnal de Chișinău (3 august 2012); Mămăligă popușoi./ Maldavan durak bolșoi! – Timpul (12 octombrie 2012).**

• *Totodată, emisiunile de știri de la noile posturi de televiziune – Publika, Jurnal TV – abundă în titluri cu caracter conflictual. Putem menționa că presa din Republica Moldova încă n-a conștientizat în deplină măsură rolul de mediator în comunicarea intercultural, fiind presată de realitățile pieții.*

Desigur că procesul de mediere prin intermediul presei are specificul său. Diferența esențială a acestei medieri este caracterul public al comunicării spre deosebire de cel privat în cazul medierii clasice. Astfel actorii comunicării poartă o responsabilitate publică pentru afirmațiile făcute. Dacă scopul final al medierii este rezolvarea unei dispute, atunci în jurnalism medierea conduce doar la o mai bună informare a publicului și la o prezentare mai amplă și detaliată a poziției părților implicate.

Totuși, tradiționaliștii în jurnalism consideră că reporterii nu trebuie să riște obiectivitatea lor de grija rezultatelor practice ale poveștile lor sau să ia parte la proiectarea soluțiilor. Cu toate acestea, ziarele care au căutat în mod activ soluții pentru rezolvarea conflictelor comunitare au fost printre câștigătorii premiului Pulitzer (de ex., The Akron Beacon Journal's Race Relations Project în 1994).

Mass-media poate contribui la o comunicare interculturală eficientă prin abordarea problemelor existente, oferind părților suport în atingerea unui grad mai mare de claritate cu privire la sine și un grad mai mare de responsabilitate față de celălalt prin concentrarea la aspectul comunicării între părți. Accentul pus pe rolul de mediator al mass-mediei se bazează pe potențialul de influență asupra publicului pe care îl modelează și este o orientare de perspectivă pentru un jurnalism corect și responsabil în epoca globalizării.

Referințe bibliografice

- Boțan, Igor. „Harmonization of interethnic relations-challenges and opportunities”, p.3. Available at <http://www.ipp.md/download.php?file=CHVibGljL2JpYmxb3RlY2EvMzYvcm8vTWlub3JpdGF0aSBCb3Rhbi5kb2M=> (visited August 27, 2012)
- Bourdieu, Pierre. *On television*, București: Editura ART, 2007.
- Curran, James. „Rethinking Media and Democracy”, *Mass-media and Society*, third edition, London/New York, 2000.
- Howard, Ross. *An Operational Framework for Media and Peacebuilding*, Vancouver: IMPACS, 2002.
- Silverstone, Roger. „Media and communication in a globalised world.” Barnett, Clive and Robinson, Jennifer and Rose, Gillian, (eds.) *A demanding world*. Open University Worldwide, Milton Keynes, 2006.
- Jurnal de Chișinău*, 3 august 2012.
- Timpu*, 9 octombrie 2012, 12 octombrie 2012.
- Независимая Молдова /Independent Moldova*, 12 octombrie 2012.
- Комсомольская правда/Komsomolskaia Pravda*, 19 august 2012.